

**I. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA SİVAS DÂRÜLMUALLİMİN-İ İBTİDAÎ MEKTEBİ VE
MEKTEPTEN MEZUN OLANLARIN DURUMU**

 İBRAHİM TAMAR*

 10.53718/gttad.1098501

ÖZ

Eğitim, bir toplumun veya bir devletin gelişebilmesi ve ilerleyebilmesi için en önemli araç niteliği taşımaktadır. Nitelikli eğitim olmadan başarı sağlanması, refah düzeyinin artması, üretim yapılması veya güç kazanılması oldukça zordur. Keza eğitim insanların hayatında tarihin başlangıcından bu yana her zaman önemini korumuştur. Farklı coğrafyalar, farklı etnik gruplar ve inanışların bulunmasından dolayı eğitimde hiçbir zaman tek sistem veya birlik düşünülemez. Bu sebeple her toplum kendi inançlarıyla bağdaşan bir eğitim metodu uygulamaya gayret göstermiş ve böylece birçok eğitim modeli teşekkül etmiştir. Eğitimin önemini kavrayan ülkeler gelişim sağlamış ve diğer ülkeler tarafından eğitim modelleri örnek alınmaya başlamıştır. Türk Devletleri de genel olarak inanılan dine uygun olarak eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür. Eğitim alanında yapılan yenilikler bazı zamanlar büyük fayda sağlasa da bazı zamanlar topluma ciddi anlamda zararlar vermiştir. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ikiliklerin çıkması, eğitim sisteminin köklü değişikliklere uğraması ve bu süreçte savaşların da yaşanmasıyla Türk toplumu ciddi anlamda yıpranmıştır.

Osmanlı Devleti'nde eğitim sistemi ve müesseseleri, Cumhuriyet Dönemi'ne kadar birçok kez değişime uğramıştır. Bilhassa 19. yüzyıldan itibaren önemli ıslahatlar yapılmış ve modern anlamda birçok mektep açılmıştır. İlk ve ortaokul düzeyinde mekteplerin çoğalmasıyla acilen öğretmene ihtiyaç duyulmuştur. Nitekim 19. yüzyıldan önce resmî olarak öğretmen yetiştiren kurumlar mevcut değildi. Öğretmen ihtiyacı genel olarak medrese mezunlarından karşılanmaktaydı. Zamanla medrese sistemindeki bozulmalar ve talebe sayısının artmasıyla, nitelikli öğretmen bulmak zorlaşmaya başlamış ve yetersiz kalmıştır. Bu eksikliği gidermek amacıyla 1848 yılında resmî olarak ilk öğretmen okulu açılmıştır. Öğretmen okulları kısa bir zaman içinde vilayetlerde de tesis edilmeye başlamış ve zamanla sayıları artmıştır. Bunlardan bir tanesi de ilkokula öğretmen yetiştirmek üzere Sivas'ta açılmıştır. Ancak 20. yüzyılın başlarında, Osmanlı Devleti'nin girdiği savaşlar yeni yeni kurulan ve gelişmeye başlayan mektepleri ciddi anlamda etkilemiştir. Özellikle I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla seferberlik ilan edilmiş ve mali sıkıntılar yaşanmıştır. Ayrıca birçok geçici kanun çıkarılmış, talebe ve muallimlerden bazıları askere çağırılmış, bazı eğitim kurumları kapatılmış veya eğitime ara vermek zorunda kalmıştır. Sivas Dârülmualimîn Mektebi'nde öğrenim gören talebeler ve mezun olan öğretmenler de bu savaştan etkilenmiştir. Kimisi silah altına alınmış, kimisi vefat etmiş, kimisi de esaret altına düşmüştür. Ancak yaşanan olumsuzluklara rağmen faaliyetlerini devam ettiren bir mektep profili çizmiştir. Savaş başlamadan önceki yıllarda mezun olan öğretmen adaylarının da birçoğunun öğretmenlik mesleğini icra edemeden cephelelere çağırılması ve sonrasında bu öğretmenlerin yaşadıkları, eğitim tarihimiz açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmada, Sivas'ta öğretmen yetiştirmek üzere açılan Dârülmualimîn-i İbtidaî Mektebi'nin, I. Dünya Savaşı öncesindeki genel yapısı ve işleyişi hakkında özet olarak bilgi verildikten sonra, I. Dünya Savaşı yıllarındaki faaliyetleri, talebeleri, mezunları ve önceki yıllarda mektepten mezun olan birçok muallimin akıbeti hakkında bilgi vermek amaçlanmaktadır. Söz konusu dönem ile ilgili Osmanlı arşiv belgeleri ve diğer yardımcı kaynaklar kullanılarak bilgiler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı, Dârülmualimîn, Eğitim, Öğretmen.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Sivas/TÜRKİYE, E-Posta: ibrahim.tamar@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9896-2499.

I. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA SİVAS DÂRÜLMUALLİMİN-İ İBTİDÂİ MEKTEBİ VE MEKTEPTEN MEZUN OLANLARIN DURUMU

SİVAS DÂRÜLMUALLİMİN-İ İBTİDÂİ SCHOOL AND STATUS OF GRADUATES DURING THE FIRST WORLD WAR

ABSTRACT

Education is the most important tool for a society or country's advance. It's too hard to be have success, increasing in welfare, production and gain power without qualified education. So, education was always too important for a human life since history. We can never think one way education without different systems because of different ethnicities and different believing. For this reason, every society tried to make a different educational system which is compatible with their believing and it brings different kind of education systems. Some countries are advanced which is understood how important is education and they became a education system examples for other countries. Turkish states also made their education system is compatible with their believing. Some innovation about educational system is sometimes brought much advance but sometimes they brought much damage to society. Especially in second half of 19. Century, some disagreements came out, some changes made about educational system and wars affected Turkish people badly.

Educational system had so much changes in Ottoman State until republic came. Especially after 19. Century, some important reforms have done and many modern schools opened. Primary school and high school degree schools opened and it brings more needs of teachers. There was filled with madrasah graduate students. Time after, finding teacher became hard and they didn't find enough teacher for systematic problems about madrasahs. For filed this shortage first official teacher training institute opened in 1848. Teacher training schools started to open in cities in time and they became more number. One of them opened in Sivas for train primary school teachers. But in the beginning of the 20. Century, wars that Ottoman State got, started to affect new school. Especially during the First World War national mobilization announced, and some economic problems come out. Also, many provisional laws announced and students and teachers called to war, some schools closed or they need to have a break. Also, student and graduated teachers had affected badly which was teaching or studying in Sivas Darülmualimin School. Some of them became soldiers, some of them died and some of them became prisoners. Some teachers which are graduated before war, also affected by World war and after was effects. This problem brings many badly affect about our educational history.

This study is targeting to give summary information about the Darülmualimin-i İbtidai School which is opened for train teachers and this school and teacher's activity during First World War. It will use some Ottoman State archives and the other auxiliary resource about the period in question.

Keywords: First World War, Dârülmualimin, Education, Teacher.

GİRİŞ

Osmanlı'da eğitim alanında ıslahatların yapılması gerekliliği ancak 18. yüzyılda anlaşılmıştır. Nitekim Tanzimat Dönemi'ne kadar bazı mekteplerin yeni usule göre eğitim-öğretim yapması uygun görülmemiştir. Ancak ciddi anlamda değişimler yaşanmamıştır. Tanzimat Fermanı'nda ise eğitime dair yenilikler bulunmamakla birlikte Sultan Abdülmecid, bu alanda köklü değişikliklerin yapılmasını istemekte ve maariife gereken önemi vermekteydi. Bununla birlikte 1846 yılında, eğitim işlerinden doğrudan sorumlu olan ilk meclis "*Meclis-i Maârif-i Umûmiye*" kurulmuştur. Keza eğitimle ilgili meseleler görüşülmeye başlamıştır.¹

Sıbyan mektepleri ve medreseler dışında, ortaokul derecesinde olan rüşdiye mektepleri, ilk defa 1838 yılında açılmış² ve zamanla sayıları artmıştır.³ Rüşdiyelerin çoğalmasıyla öğretmen ihtiyacı da artmış ve bu mekteplere öğretmen yetiştirmek üzere, 1848 yılında "*Dârülmuallimîn-i Rüşdi*" açılmıştır. Aynı zamanda bu mektep, Osmanlı Tarihi'nde resmî olarak açılan ilk öğretmen okuludur.⁴ Daha sonrasında 1868 yılında, sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirmek üzere İstanbul'da "*Dârülmuallimîn-i Sıbyan*" açılmıştır.⁵ 1874-1875 eğitim-öğretim yılından itibaren, vilayetlerde de tesis edilmiş ve zamanla sayıları çoğalmıştır.⁶ Yeni usule göre eğitim veren mekteplerin açılmasıyla "*sıbyan*" yerine "*ibtidai*" ismi kullanılmıştır.⁷ Keza başlangıçta "*Dârülmuallimîn-i*

¹ Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s. 9-11.

² Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, C. II, Maarif Vekaleti, İstanbul 1940, s. 330.

³ Kodaman, *age*, s. 93.

⁴ Yahya Akyüz, *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri*, Doğan Basımevi, Ankara 1978, s. 37.

⁵ H. Ali Koçer, *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Problemi (1848-1867)*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara 1967, s. 11.

⁶ Akyüz, *age*, s. 38.

⁷ Kodaman, *age*, s. 69.

Sıbyan” ismiyle açılan öğretmen okulları, zamanla “*Dârümuallimîn-i İbtidai*” olarak nitelendirilmiştir. İlkokula öğretmen yetiştirmeyi amaçlayan bu mekteplerden bir tanesi de 1882 yılında Sivas Vilâyeti’nde açılmıştır.⁸

Bilhassa 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren eğitim alanında önemli gelişmeler yaşansa da 20. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti, Trablusgarp ve Balkan savaşlarıyla yıpranmış, kısa bir zaman sonra da I. Dünya Savaşı’na girmiştir. Bu süreç eğitim sisteminin gelişmesini ciddi anlamda etkilemiştir. Bu yıllarda, bazı politik akımlar konuşulmaya başlamış, geleneksel sıbyan mekteplerinin birçoğu kapatılmış ve eğitim alanında yeterli atılımlar gerçekleştirilememiştir.⁹

Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları’nda aldığı yenilgilerden dolayı, ordu ve donanmasını ıslah etmeye başlamıştır. Ayrıca I. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla yalnızlıktan kurtulmak amacıyla ittifak arayışlarına girmiştir. İngiltere, Fransa ve Bulgaristan’la yapılan görüşmelerden bir netice alınamayınca Almanya’ya başvurulmuş ve ittifak sağlanmıştır. Osmanlı’nın genel olarak savaş politikası tarafsızlığını korumak olsa da Almanya’nın teşebbüsleriyle bizzat savaşın içerisine girmiştir.¹⁰ 2 Ağustos’ta seferberlik, 14 Kasım’da ise “*Kutsal Cihat*” ilan edilmiştir. Savaş boyunca Osmanlı Devleti, çeşitli cephelerde İtilaf Devletleri ile mücadele etmiştir.¹¹ Bununla birlikte Sivas’ta açılmış olan öğretmen okulu da savaş yıllarında faaliyetlerini devam ettirmiş ve olumsuz şartlara rağmen yeni öğretmenler yetiştirerek Türk eğitim sistemine katkıda bulunmuştur.

1. Birinci Dünya Savaşı’na Kadar Sivas Dârümuallimîn-i İbtidai Mektebi

Sivas’ta, ilkokul derecesinde olan sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirmek amacıyla, 1882-1883 eğitim-öğretim yılında, “*Dârümuallimîn Mektebi*” açılmıştır. Bu öğretmen okulu, başlangıçta “*Dârümuallimîn-i Sıbyan*”¹² olarak, daha sonraki dönemlerde ise “*Dârümuallimîn-i İbtidai*” olarak isimlendirilmiştir.¹³ Mektebin tahsil müddeti başlangıçta 4 yıl olup, ilk muallimi Mehmed Rasih Efendi ve ilk bevvabı (Hademe) ise Hüseyin Ağa isminde bir kimsedir.¹⁴

İlk olarak dört yıl olan tahsil süresi kısa bir zaman sonra iki yıla düşürülmüştür.¹⁵ Daha sonrasında üç yıla çıkarılmış¹⁶ ve 1913-1914 eğitim-öğretim yılından itibaren tahsil müddeti tekrar dört yıl olmuştur.¹⁷ İlk zamanlar nehari (gündüzlü) olan mektep 1910-1911 ders yılında leyliye (yatılı) çevrilmiştir.¹⁸

Sivas Dârümuallimîn-i İbtidai Mektebi’nde, 1899 yılına kadar kayıtlı tek muallim Mehmed Rasih Efendi’dir. Bu yıla kadar yalnız başına derslere girmiş ve mektebi idare etmeye çalışmıştır. 1899 yılında Adil Efendi müdürlüğe tayin edilmiştir.¹⁹ Keza bu yıldan itibaren mektepte, muallim ve bevvabın dışında bir de müdür bulunacaktır. Mektepte zamanla talebe sayısında artış olmasıyla daha fazla muallime ihtiyaç duyulmuştur. Bazı yıllarda seyyar muallimler de derslere girmiştir.²⁰ 1913-1914 yılına gelindiğinde, eğitim-öğretim kadrosunda toplamda 7 personel bulunmaktaydı. Bunlar: Müdür Hasan Ferid Efendi,²¹ Muallim-i Evvel Mehmed Rasih Efendi, Muallim-i Sâni Ali Râtib Efendi,²² Muallim-i Sâlis Ali Rıza Efendi,²³ Muallim-i Râbi Musa Kâzım Efendi,²⁴ Muallim-i Hâmis Bahri Efendi²⁵ ve Muallim Münir Efendi’dir.²⁶

1913-1914 Ders Yılı Müdür ve Muallimler	
Müdür	Hasan Ferid Efendi
Muallim-i Evvel	Mehmed Rasih Efendi
Muallim-i Sâni	Ali Râtib Efendi
Muallim-i Sâlis	Ali Rıza Efendi
Muallim-i Râbi	Musa Kâzım Efendi

⁸ Mahmut Cevat İbnü’s Şeyh Nafi, *Maarîf-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı -XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi-*, haz. Taceddin Kayaoğlu, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2001, s. 204.

⁹ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2020*, Pegem Akademi, Ankara 2020, s. 265-267.

¹⁰ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1983, s. 107-110.

¹¹ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-1994)*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995, s. 468-473.

¹² Cevat, *age*, s. 204.

¹³ BOA, MF. İBT. 231/13, 24 Mart 1909 (11 Mart 1325).

¹⁴ BOA, MF. İBT. 18/16, 20 Aralık 1884 (8 Kanun-i Evvel 1300).

¹⁵ BOA, MF. ALY. 9/86, 11 Mart 1899 (27 Şubat 1314).

¹⁶ BOA, MF. ALY. 77/54.

¹⁷ BOA, MF. İBT. 610/32, 11 Ocak 1917 (29 Kanun-i Evvel 1332).

¹⁸ BOA, MF. İBT. 406/42, 26 Ocak 1912 (13 Kanun-i Sani 1327).

¹⁹ BOA, Y.PRK.ZB. 23/102, 16 Aralık 1899 (4 Kanun-i Evvel 1315).

²⁰ BOA, MF. İBT. 255/40, 19 Aralık 1909 (6 Kanun-i Evvel 1325).

²¹ BOA, MF. İBT. 463/67, s. 1-3, 29 Ekim 1913 (16 Kanun-i Evvel 1329).

²² BOA, MF. ALY. 51/65, 9 -Ekim 1913 (26 Eylül 1329).

²³ BOA, MF. İBT. 325/58, s. 8-16.

²⁴ BOA, MF. İBT. 468-89, s. 4, 26 Kasım 1913 (13 Teşrin-i Sani 1329).

²⁵ BOA, MF. İBT. 463/85, s. 3, 2 Kasım 1913 (20 Teşrin-i Evvel 1329).

²⁶ BOA, MF. İBT. 508/19, 2 Ekim 1914 (19 Eylül 1330).

I. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA SİVAS DÂRÜLMUALLİMİN-İ İBTİDÂİ MEKTEBİ VE MEKTEPTEN MEZUN OLANLARIN DURUMU

Muallim-i Hâmis	Bahri Efendi
Muallim	Münir Efendi

1882-1883 eğitim-öğretim yılında mektebe 50 talebe kayıt yaptırmıştır.²⁷ 1886-1887 ders yılına gelindiğinde ise ikinci sınıfta 29, üçüncü sınıfta 17 ve dördüncü sınıfta 11 olmak üzere toplamda 57 talebe bulunmaktadır.²⁸

1897-1898 eğitim-öğretim yılında, tahsil müddeti iki yıl olan mektepte 6 birinci sınıf, 6 ikinci sınıf olmak üzere toplamda 12 talebe bulunmaktaydı.²⁹ Keza ilk yıllara nazaran tahsil süresinin ve öğrenci sayısının azaldığı görülmektedir. Ancak 1904-1905 ders yılından itibaren talebe sayısında istikrarlı şekilde artış vardır. Nitekim bu yılda toplam öğrenci sayısı 20,³⁰ 1908-1909 ders yılında 28,³¹ 1911-1912 ders yılında 39³² ve 1912-1913 ders yılında 112 olarak kayıtlara geçmiştir.³³

Öğrencilerin gördükleri dersler yıllara göre farklılık göstermiştir. Aynı zamanda tahsil müddetinin dört yıl olduğu ilk yıllarda, birinci sınıf talebesi alınmamıştır. Yeni açılan mektepler çoğaldığından dolayı öğretmen ihtiyacını hızlı bir şekilde karşılamak amacıyla direkt ikinci sınıftan başlatıldıkları düşünülebilir. Nitekim bu durumla ilgili herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

Sivas Dârümuallimîn-i İbtidâî Mektebi'nin 1883-1884 eğitim-öğretim yılına ait olan ders programı şöyledir:

1883-1884 Eğitim-Öğretim Yılı Ders Programı	
Sınıf	Dersler
2. Sınıf	Sarf-ı Arâbi, Kavâid-i Fârisi, Sarf-ı Osmâni, Hesap, Coğrafya, Mesail-i Diniye, Muhtasar Tarih, İmlâ
3. Sınıf	Arabiden Avâmil, Gülistan, Sarf-ı Osmâni, Hesap, Coğrafya, Tecvid, Kısas-ı Enbiya, İmlâ
4. Sınıf	Gülistan, Osmanlı Tarihi, Hesap, Coğrafya, Hendese, Kitâbet, Kısas-ı Enbiya, İmlâ ³⁴

1908-1909 eğitim-öğretim yılında mektebin tahsil müddeti iki yıl olup ders programı şöyledir:

1908-1909 Eğitim-Öğretim Yılı Ders Programı	
Sınıf	Dersler
1.Sınıf	Kur'an-ı Kerim, Ma Tecvid Ulum-ı Diniye, Sarf-ı Arabi, Rehnümây-ı Fârisi, Kavâid-i Osmâniye, Ameli Erbaa, Siyer-i Enbiya, Tarih-i Hülefay-ı İslam, Coğrafya-yı Riyazi, Rik'a
2.Sınıf	Mesail-i İtikadiye ve Ameliye, Ulum-ı Diniye, Ahlak, İmlâ, Kıraat, Nahv-ı Osmâni, Sarf-ı Arabi, Usul-i Fârisi, Osmanlı Tarihi, Coğrafya-yı Osmâni, Usul-i Tâlim, Ameli Erbaa ve Kesri Aşari, Ziraat, Rik'a ³⁵

2. Savaş Yıllarında Mektebin Genel Durumu ve Talebeler

Sivas Dârümuallimîn-i İbtidâî Mektebi, I. Dünya Savaşı yıllarında da faaliyetlerini sürdürmüştür. Nitekim mektep binası askerler tarafından hastane olarak kullanılmış,³⁶ yeni mezun olan muallimler ve mektebe devam eden talebeler askere çağrılmış, kimisi esir düşmüş, kimisi yedek subay olarak kalmış,³⁷ zaman zaman savaş sebebiyle sevkîyatlarda ve iletişimde problemler yaşanmıştır.³⁸ Ancak Sivas'ta açılan öğretmen okulu bu olumsuzluklara rağmen muallim yetiştirmeye ve mezun vermeye devam etmiştir. Nitekim bunda en önemli

²⁷ Cevat, *age*, s. 204.

²⁸ BOA, MF. İBT. 21/38, 12 Ağustos 1887 (31 Temmuz 1303).

²⁹ BOA, MF. ALY. 9/86, 11 Mart 1899 (27 Şubat 1314).

³⁰ BOA, MF. ALY. 13/22, 31 Aralık 1905 (18 Kanun-i Evvel 1321).

³¹ BOA, MF. İBT. 224/85, 7 Şubat 1909 (25 Kanun-i Sani 1324).

³² BOA, MF. İBT. 421/46, 13 Şubat 1913 (31 Kanun-i Sani 1328).

³³ BOA, MF. ALY. 77/54, s. 2.

³⁴ BOA, MF. İBT. 18/16, 20 Aralık 1884 (8 Kanun-i Evvel 1300).

³⁵ H. Ali Yücel, *Türkiye'de Orta Öğretim*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994, s. 555.

³⁶ BOA, MF. MKT. 1218/41, 3 Aralık 1916 (20 Teşrin-i Sani 1332).

³⁷ BOA, MF. İBT. 610/32.

³⁸ BOA, MF. İBT. 625/53, s. 1-2, 10 Haziran 1917 (10 Haziran 1333).

etkenlerden bir tanesi de Sivas'ta bulunan liyakatli kimselerin yaptığı çalışmalardır. II. Abdülhamid döneminden itibaren yetkililer eksiklikleri tespit etmiş ve ihtiyaçların karşılanması için mücadele vermiştir.³⁹

1913-1914 eğitim-öğretim yılında toplam talebe miktarı 103, mezun olan talebe sayısı ise 13'tür.⁴⁰

1914-1915 eğitim-öğretim yılında, 25 talebe mezun olmuştur. Savaşın başlaması ve seferberliğin ilan edilmesine rağmen birçok talebenin mezun olması oldukça önemli bir yere sahiptir.

1915-1916 eğitim-öğretim yılında 11 talebe mezun olmuştur.⁴¹ Bir önceki yıla göre daha az mezun verilse de mektep faaliyetlerine devam etmiştir.

1916-1917 eğitim-öğretim yılında toplam talebe miktarı 45,⁴² mezun olan talebe sayısı ise 12'dir.

1917-1918 eğitim-öğretim yılında toplam 6 talebe mezun olmuş⁴³ ve muallimlik yapmaya hak kazanmıştır. Keza savaşın getirdiği olumsuz şartlara rağmen mektebin öğretmen yetiştirmeye devam ettiği ve beş ders yılında toplamda 67 mezun verdiği görülmektedir.

2.1. Silah Altına Alınan Muallimler

I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Osmanlı Devleti, 2 Ağustos 1914 tarihinde seferberliğini ilan etmiştir. Daha sonrasında Kutsal Cihad'ın ilan edilmesiyle beş bölümden oluşan bir fetva yayımlanmıştır. Burada genç, yaşlı bütün Müslümanların her şeyiyle cihada katılmasının farz olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca geçici asker alma kanunu çıkarılmış ve 1894 doğumlular orduya katılmıştır. Askere çağrılanların yedi gün içinde askerlik şubesine gitmeleri istenmiştir. Aksi takdirde kaçak sayılacakları ve kurşuna dizilecekleri bildirilmiştir.⁴⁴

Geçici asker alma kanununa göre, 18 yaşını dolduran her erkek mart ayıyla birlikte askerlik görevine başlayacaktır. 19 ve 20 yaşlarında bulunanlar ise ancak bir savaş halinde silah altına alınacaklardır. Muayene sonrasında öğretmenler, medresede eğitim görenler ve eğitim kurumlarında memur olanlar kısa süreli hizmet kanunundan yararlanacaktır. Bu da toplamda bir yıldır.⁴⁵

Savaşın başlamasıyla acilen askere ihtiyaç duyulmuştur. Keza mekteplerde görev yapan birçok talebe veya muallim de askere çağırılmıştır. Sivas Dârümuallimîn-i İbtidâî Mektebi'nden mezun olan birçok muallim bunlar arasındadır. Ayrıca savaş yıllarında Çanakkale Cephesi'ne asker gönderen şubeler arasında Sivas Vilayeti de bulunmaktadır.⁴⁶

1911-1912 eğitim-öğretim yılında, toplam 26 öğretmen adayı mezun olmuştur. Bunlar arasından, 1891 doğumlu olan İbrahimoğlu Musa Kazım mahdumu Hamdi Efendi, Ekincioğlu Ebu Bekir mahdumu Mehmed Hilmi Efendi, Hacı Hasanoğlu Hüseyin mahdumu Hüseyin Efendi ve Bryıkoğlu Hüseyin mahdumu Şükrü Efendi, 3 Ağustos 1914'te silah altına alınmıştır. Askere alınan dört muallim arasından Hüseyin Efendi vefat etmiştir.

1912-1913 eğitim-öğretim yılında, toplam 33 öğretmen adayı mezun olmuştur. Bunlar arasından, 1889 doğumlu Kapucuoğlu Mehmed mahdumu İsmail Efendi, 1890 doğumlu Karşı Seferoğlu Asker mahdumu Dursun Efendi, 1891 doğumlu Toramanoğlu Musa Rıza Efendi mahdumu Mehmed Cemal Efendi, Gökçebioğlu Yusuf Efendi mahdumu Muhiddin Efendi, 1892 doğumlu Kürdoğlu Hüseyin mahdumu Osman Efendi ve Karşı Selimoğlu Hasan Salih Paşa mahdumu Sabri Efendi, 3 Ağustos 1914'te silah altına alınmıştır.⁴⁷

1913-1914 eğitim-öğretim yılında, toplam 13 öğretmen adayı mezun olmuştur. Bunlar arasından, 1895 doğumlu olan Bıçakçioğlu Hacı Ali mahdumu Seyyid Ahmed Efendi, 1915 yılının mart ayında, Deli Ömeroğlu İbrahim mahdumu Hasan Efendi ise 14 Şubat 1916'da silah altına alınmıştır.

1914-1915 eğitim-öğretim yılında, toplam 25 öğretmen adayı mezun olmuştur. Bunlar arasından, 1896 doğumlu olan Şerif Efendioğlu Ali Efendi ve Mustafa Efendioğlu Mehmed İbrahim Efendi, 1915 yılının temmuz ayında silah altına alınmıştır.⁴⁸

³⁹Derya Kılıç, *II. Abdülhamit Devri Eğitim İslahatlarının Sivas'a Yansıması (1876-1909)*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2019, s. 148.

⁴⁰BOA, MF. ALY. 77/54, s. 2.

⁴¹BOA, MF. İBT. 610/32, s. 2-3.

⁴²BOA, MF. MKT. 1218/41, s. 5, 4 Aralık 1916 (21 Teşrin-i Sâni 1332).

⁴³Yücel, *age*, s. 558.

⁴⁴Mehmet Arslan, *Çanakkale Muharebeleri Esnasında Osmanlı Devleti'nde Asker Alma Hizmeti ve Askerlik Şubeleri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale 2014, s. 18-23.

⁴⁵Arslan, *agt*, s. 34-39.

⁴⁶Arslan, *agt*, s. 84.

⁴⁷BOA, MF. İBT. 610/32, s. 2.

⁴⁸BOA, MF. İBT. 610/32, s. 3.

**I. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA SİVAS DÂRÜLMUALLİMİN-İ İBTİDAİ MEKTEBİ VE
MEKTEPTEN MEZUN OLANLARIN DURUMU**

Sivas Dârülmualimîn-i İbtidâî Mektebi'nden Mezun Olan ve Silah Altına Alınan Muallimler				
-	İsim	Tevellüt	Görev Yeri	Silah Altına Alındığı Tarih
1	İbrahimioğlu Musa Kazım mahdumu Hamdi Efendi	1891	Lâdik İbtidai Mektebi Muallimi	3 Ağustos 1914
2	Ekincioğlu Ebu Bekir mahdumu Mehmed Hilmi Efendi	1891	Koçgiri'de Muallim	3 Ağustos 1914
3	Hacı Hasanoğlu Hüseyin mahdumu Hüseyin Efendi	1891	Vefat etmiştir	3 Ağustos 1914
4	Bıyıkioğlu Hüseyin mahdumu Şükrü Efendi	1891	Erbaa'da Muallimdir	3 Ağustos 1914
5	Kapucuoğlu Mehmed mahdumu İsmail Efendi	1889	Mesudiye'de Muallim	3 Ağustos 1914
6	Karşlı Seferoğlu Asker mahdumu Dursun Efendi	1890	Tokat Kızılırmak'da Muallim	3 Ağustos 1914
7	Toramanioğlu Musa Rıza Efendi mahdumu Mehmed Cemal Efendi	1891	Sivas Kızılırmak'ta Muallim	3 Ağustos 1914
8	Gökçebioğlu Yusuf Efendi mahdumu Muhiddin Efendi	1891	Sivas Kızılırmak'ta Muallim	3 Ağustos 1914
9	Karşlı Selimoğlu Hasan Salih Paşa mahdumu Sabri Efendi	1892	Hafik ibtidai Mektebi Muallimi	3 Ağustos 1914
10	Kürdoğlu Hüseyin mahdumu Osman Efendi	1892	Mesudiye'de Muallim	3 Ağustos 1914
11	Bıçakçioğlu Hacı Ali mahdumu Seyyid Ahmed Efendi	1895	Sivas Kızılırmak'ta Muallim	Mart 1915
12	Deli Ömeroğlu İbrahim mahdumu Hasan Efendi	1895	Tokat Çiftlik Nahiyesinde Muallim Vekili	14 Şubat 1916
13	Şerif Efendioğlu Ali Efendi	1896	-	Temmuz 1915
14	Mustafa Efendioğlu Mehmed İbrahim Efendi	1896	-	Temmuz 1915

2.2. Esir Olarak Alınan Muallimler

1864 yılında, bütün dünya devletleri tarafından "I. Cenevre Sözleşmesi" imzalanmıştır. Bu sözleşme, esirlere nasıl davranılacağı ve nasıl korunacağı üzerine bilgileri ihtiva etmektedir. Ayrıca 1899 yılında kabul edilen "Lahey Sözleşmesi" de esirler hakkında önemli bilgiler içermektedir. Nitekim 1907 yılında genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiştir.⁴⁹

Savaş esirleri üzerine anlaşmalar yapılsa da Birinci Dünya Savaşı yıllarında bunlar yetersiz kalmıştır. Esirler elverişsiz şartlarda kamplara sevk edilmiş; açlık, susuzluk ve hastalıkla mücadele etmişlerdir.⁵⁰

Savaş başlamadan önce silah altında bulunan asker mevcudu 2.850.000'i bulmuştu. Savaş sonunda vefat eden sayısı 941.480; yaralı sayısı 990.000 olarak tespit edilmiştir. Bunun dışında yaklaşık 200.000 askerin esir olduğu tahmin edilmektedir. Osmanlı Devleti'nin en çok esir verdiği ülke ise İngiltere olmuştur. Ayrıca Ruslar da birçok Osmanlı askerini esir almıştı. Bilhassa Kafkas Cephesi'nde çok sayıda esir verilmiştir. Bunlar vagonlara bindirilip toplama kamplarına gönderilmiştir. Ayrıca vagonların kilitle kapıları ardında haftalarca aç, susuz halde bırakılıp ölen ve eziyet çeken birçok esir kayıtlara geçmiştir.⁵¹ Sivas Dârülmualimîn-i İbtidâî Mektebi'nden yeni mezun olan birçok öğretmen adayı askere alınmıştır. Bunlardan bazıları da savaşta esir düşmüştür.

1911-1912 eğitim-öğretim yılında mezun olan öğretmen adaylarından Munla İbrahim oğlu Halil Kâmil mahdumu Mehmed Rifat Efendi'nin Rusya'da esir olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Kars Muhaciri Hacı Reşidoğlu Yusuf mahdumu Mehmed Asım Efendi, Gülmezoğlu Osman mahdumu Hüseyin Efendi, Dalakoğlu Hacı Mehmed mahdumu Şükrü Efendi, Pironcuoğlu Mustafa mahdumu Ömer Efendi ve Sarı Hüseyinoğlu Ali

⁴⁹ Tülin Uygur, *I. Dünya Savaşı'nda Esir Türkler*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2015, s. 58-60.

⁵⁰ Merve Üner, *I. Dünya Savaşı ve Sonrasında Rusya'daki Türk Esir Kampları (Sibirya Örneği)*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Balıkesir 2016, s. 13.

⁵¹ Mahmut Akkor, *I. Dünya Savaşında Çeşitli Ülkelerdeki Türk Esir Kampları*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2006, s. 38-42.

mahdumu İsmail Hakkı Efendi savaş yıllarında esir alınmıştır. Ancak hangi ülkeler tarafından esir alındığı tespit edilememiştir.

1912-1913 eğitim-öğretim yılında mezun olan öğretmen adaylarından Girab Ahmedoğlu Ömer mahdumu Ebu Bekir Efendi, Rusya tarafından esir alınmıştır. Bunun dışında Pirlioğlu İbrahim mahdumu Ali Rıza Efendi'de esir olarak alınmış ancak arşiv kaynaklarında hangi ülke tarafından esir alındığı belirtilmemiştir.⁵²

1913-1914 eğitim-öğretim yılında mezun olan öğretmen adaylarından, yalnızca Zara'nın Hatip mahallesine mensup olan Börekçioğlu Hüseyin Çavuş mahdumu Ömer Efendi esir olarak alınmıştır.⁵³ Keza Sivas Dârülmualimîn-i İbtidâî Mektebi'nden mezun olan 9 öğretmen adayı, mesleklerini uzun yıllar icra edemeden esaret altına düşmüştür.

Sivas Dârülmualimîn-i İbtidâî Mektebi'nden Mezun Olan ve Esir Olarak Alınan Muallimler				
-	İsim	Tevellüt	Görev Yeri	Esir Alan Ülke
1	Munla İbrahimioğlu Halil Kâmil mahdumu Mehmed Rifat Efendi	1889	Koçgiri'de Muallim	Rusya
2	Kars Muhaciri Hacı Reşidoğlu Yusuf mahdumu Mehmed Asım Efendi	1890	Kangal'da Muallim	-
3	Gülmezoğlu Osman mahdumu Hüseyin Efendi	1891	Zara'da Muallim	-
4	Dalakoğlu Hacı Mehmed mahdumu Şükrü Efendi	1889	Koçgiri'de Muallim	-
5	Pironcuoğlu Mustafa mahdumu Ömer Efendi	1891	Suşçri'nde Muallim	-
6	Sarı Hüseyinoğlu Ali mahdumu İsmail Hakkı Efendi	1889	Koçgiri'de Muallim	-
7	Girab Ahmedoğlu Ömer mahdumu Ebu Bekir Efendi	1892	Niksar'da Muallim	Rusya
8	Pirlioğlu İbrahim mahdumu Ali Rıza Efendi	1892	Koçgiri'de Muallim	-
9	Börekçioğlu Hüseyin Çavuş mahdumu Ömer Efendi	1895	Sivas Kızılırmak'ta Muallim	-

2.3 Subay Olarak Görev Yapacak Muallimler

Savaşın başlaması ve seferberliğin ilan edilmesiyle hazırlıklar son hızda devam etmiştir. Birçok kişi askere çağrılmış ve yeni kanunlar çıkartılmıştır. Bunlardan bir tanesi de yedek subaylar kanunuydu. Bu kanuna göre, idadi mektebi mezunları, yüksekokul ve bir kısım medrese talebesi yedek subay olarak görev yapacaktı.⁵⁴ Sivas Darülmualimîn-i İbtidâî Mektebi'nden yeni mezun olmuş öğretmen adaylarından bazıları bu görev için harekete geçmiş ve yedek subay olarak orduya destek olmaya çalışmışlardır.

1911-1912 eğitim-öğretim yılında mezun olan muallimlerden 3'ü yedek subay olmuştur. Bunlar: Karabüklü Halil mahdumu Seyyid Mehmed Efendi, Kars Muhacirioğlu Mevlüd mahdumu Ali Rıza Efendi ve Mağaloğlu Yusuf mahdumu Hacı Ahmed Efendi'dir.

1912-1913 eğitim-öğretim yılı mezunlarından Köçeroğlu Abdülkadir mahdumu Ömer Efendi, Muyataboğlu Ahmed mahdumu Feyzullah Efendi, Suriçi Kadiroğlu Hüseyin mahdumu Abdülkadir Efendi ve Araboğlu Ömer mahdumu Hâfız Osman Rahmi Efendi yedek subay olarak görev almıştır.⁵⁵

1913-1914 eğitim-öğretim yılında ise mezun olan öğretmen adaylarından 6'sı yedek subay olmuştur. Bunlar: Börekçioğlu Bekir Efendi mahdumu Arif Hikmet Efendi, Yazıcızade Hacı Ahmed mahdumu Mehmed Müfik Efendi, Abdullah mahdumu Ahmed Hikmet Efendi, Nahoşoğlu Yahya mahdumu Mehmed Tevfik Efendi ve Kenanoğlu Osman mahdumu Ali Efendi'dir. Ayrıca, İsmail Hakkı Efendi mahdumu Selahaddin Efendi tek atlı araba kol komandanlığı görevini yürütmüştür.⁵⁶ Nitekim I. Dünya Savaşı yıllarında, Sivas Dârülmualimîn-i İbtidâî Mektebi'nden mezun olan muallimlerden, 13'ü yedek subay olarak görev almıştır.

⁵² BOA, MF. İBT. 610/32, s. 2.

⁵³ BOA, MF. İBT. 610/32, s. 3.

⁵⁴ Arslan, *agt*, s. 23.

⁵⁵ BOA, MF. İBT. 610/32, s. 2.

⁵⁶ BOA, MF. İBT. 610/32, s. 3.

I. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA SİVAS DÂRÜLMUALLİMİN-İ İBTİDAİ MEKTEBİ VE MEKTEPTEN MEZUN OLANLARIN DURUMU

Sivas Dârülmualimîn-i İbtidâî Mektebi'nden Mezun Olup Yedek Subaylığa Geçen Muallimler			
-	İsim	Tevellüt	Görev Yeri
1	Karabüklü Halil mahdumu Seyyid Mehmed Efendi	1891	Eğin Kazasında Muallim
2	Kars Muhacirioğlu Mevlüd mahdumu Ali Rıza Efendi	1890	Hafik'te Muallim
3	Mağaloğlu Yusuf mahdumu Hacı Ahmed Efendi	1891	Koçgiri'de Muallim
4	Köçeroğlu Abdülkadir mahdumu Ömer Efendi	1892	-
5	Muyataboğlu Ahmed mahdumu Feyzullah Efendi	1892	Sivas Hanlı'da Muallim
6	Suriçi Kadiroğlu Hüseyin mahdumu Abdülkadir Efendi	1890	Su Şehrinde Muallim
7	Araboğlu Ömer mahdumu Hafız Osman Rahmi Efendi	1890	Tonus'ta Muallim
8	Börekeçioğlu Bekir Efendi mahdumu Arif Hikmet Efendi	1895	Mesudiye İbtidai Mektebi Muallimi
9	Yazıcızade Hacı Ahmed mahdumu Mehmed Müfik Efendi	1895	Aziziye İbtidai Mektebi Muallimi
10	Abdullah mahdumu Muhtarı Ahmed Hikmet Efendi	1892	-
11	Nahoşoğlu Yahya mahdumu Mehmed Tevfik Efendi	1895	Aziziye İbtidai Mektebi Muallimi
12	Kenanoğlu Osman mahdumu Ali Efendi	1890	Gürün'de Muallim
13	İsmail Hakkı Efendi mahdumu Selahaddin Efendi	1894	Gürün Hacıköyü Baş Muallimi

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıla birlikte, eğitimde köklü değişiklikler yaşanmaya başlamıştır. Modern anlamda birçok mektebin açılmasıyla, bunlara öğretmen yetiştirme meselesi gündeme gelmiştir. Nitekim bu yüzyıldan önce resmî olarak öğretmen yetiştiren kurumlar mevcut değildi. Böylece ilki 1848 yılında olmak üzere öğretmen yetiştirme okulu açılmış ve zamanla vilayetlerde de tesis edilmeye başlamıştır.

İlkokullara öğretmen yetiştirmek üzere, Sivas Vilâyeti'nde de bir "*Dârülmualimîn-i Sıbyan Mektebi*" açılmıştır. İlk yıllarında öğrenci, muallim ve bütçe gibi konularda sıkıntılar yaşansa da mektep varlığını korumuş ve öğretmen yetiştirmeye devam etmiştir.

I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla, eğitim alanında birçok sıkıntı tezahür etmiştir. Seferberliğin başlaması, geçici kanunların çıkartılması, muallim ve öğrenim gören talebelerin askere çağırılması, mektep binalarının askerler tarafından kullanılması, eğitim kurumlarının geçici olarak kapatılması, yaşanan olumsuzluklardan bazılarıdır.

Sivas'ta açılan öğretmen okulu, savaşın olumsuz atmosferi içerisinde, hiçbir şekilde kapatılmadan faaliyetlerini sürdürmüştür. Ayrıca 1911 ve 1915 arasında, toplamda 4 eğitim-öğretim yılında, 97 öğretmen yetiştirmiştir. Yurdun birçok yerinde öğretmen eksikliği olduğu için hemen hemen hepsi mezun olur olmaz tayin olmuşlardır. Ancak bu öğretmenlerin birçoğu mesleğini icra edemeden kendilerini cephelerde bulmuştur. Nitekim bu öğretmenlerden 14'ü silah altına alınmış, 9'u esir düşmüş ve 13'ü de yedek subay olarak görev yapmışlardır. Aynı zamanda askere alınanlardan birisi vefat etmiştir. Ayrıca arşiv kaynaklarında, bu öğretmenler arasında silah altına alındığı belirtilmemesine rağmen genç yaşlarda 10'unun vefat ettiği ve 2'sinin nerede olduğunun bilinmediği ifade edilmiştir. Muharebe devam etse de birçok genç askere çağırılrsa da 1913-1914 ve 1917-1918 eğitim-öğretim yılları arasında, toplamda 67 talebe mezun olmuş ve öğretmenliğe hak kazanmıştır. Keza yaşanan olumsuzluklara rağmen "*Sivas Dârülmualimîn Mektebi*" Osmanlı toplumuna, yeni yetişecek çocuklara ve eğitim tarihine önemli bir katkıda bulunmuştur.

Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. ALY. 9/86.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. ALY. 13/22.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. ALY. 51/65.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. ALY. 77/54.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. İBT. 18/16.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. İBT. 21/38.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. İBT. 224/85.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. İBT. 231/13.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. İBT. 255/40.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. İBT. 325/58.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. İBT. 406/42.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. İBT. 421/46.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. İBT. 463/67.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. İBT. 463/85.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. İBT. 468/89.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. İBT. 508/19.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. İBT. 610/32.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. İBT. 625/53.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), MF. MKT. 1218/41.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), Y.PRK. ZB. 23/102.

2. Kitaplar ve Tezler

AKKOR, Mahmut, *I. Dünya Savaşı'nda Çeşitli Ülkelerdeki Türk Esir Kampları*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2006.

I. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA SİVAS DÂRÜLMUALLİMİN-İ İBTİDÂİ MEKTEBİ VE MEKTEPTEN MEZUN OLANLARIN DURUMU

AKYÜZ, Yahya, *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri*, Doğan Basımevi, Ankara 1978.

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2020*, Pegem Akademi, Ankara 2020.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1983 .

ARSLAN, Mehmet, *Çanakkale Muharebeleri Esnasında Osmanlı Devleti'nde Asker Alma Hizmeti ve Askerlik Şubeleri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale 2014.

ERGİN, Osman Nuri, *Türkiye Maarif Tarihi C. II, Maarif Vekaleti*, İstanbul 1940.

KILIÇ, Derya, *II. Abdülhamit Devri Eğitim Islahatlarının Sivas'a Yansıması (1876-1909)*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2019.

KOÇER, Hasan Ali, *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Problemi (1848-1867)*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara 1967.

KODAMAN, Bayram, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.

Mahmut Cevat İbnü's Şeyh Nafi, *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı -XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi-*, Haz. Taceddin Kayaoğlu, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2001.

UÇAROL, Rıfat, *Siyasi Tarih (1789-1994)*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995.

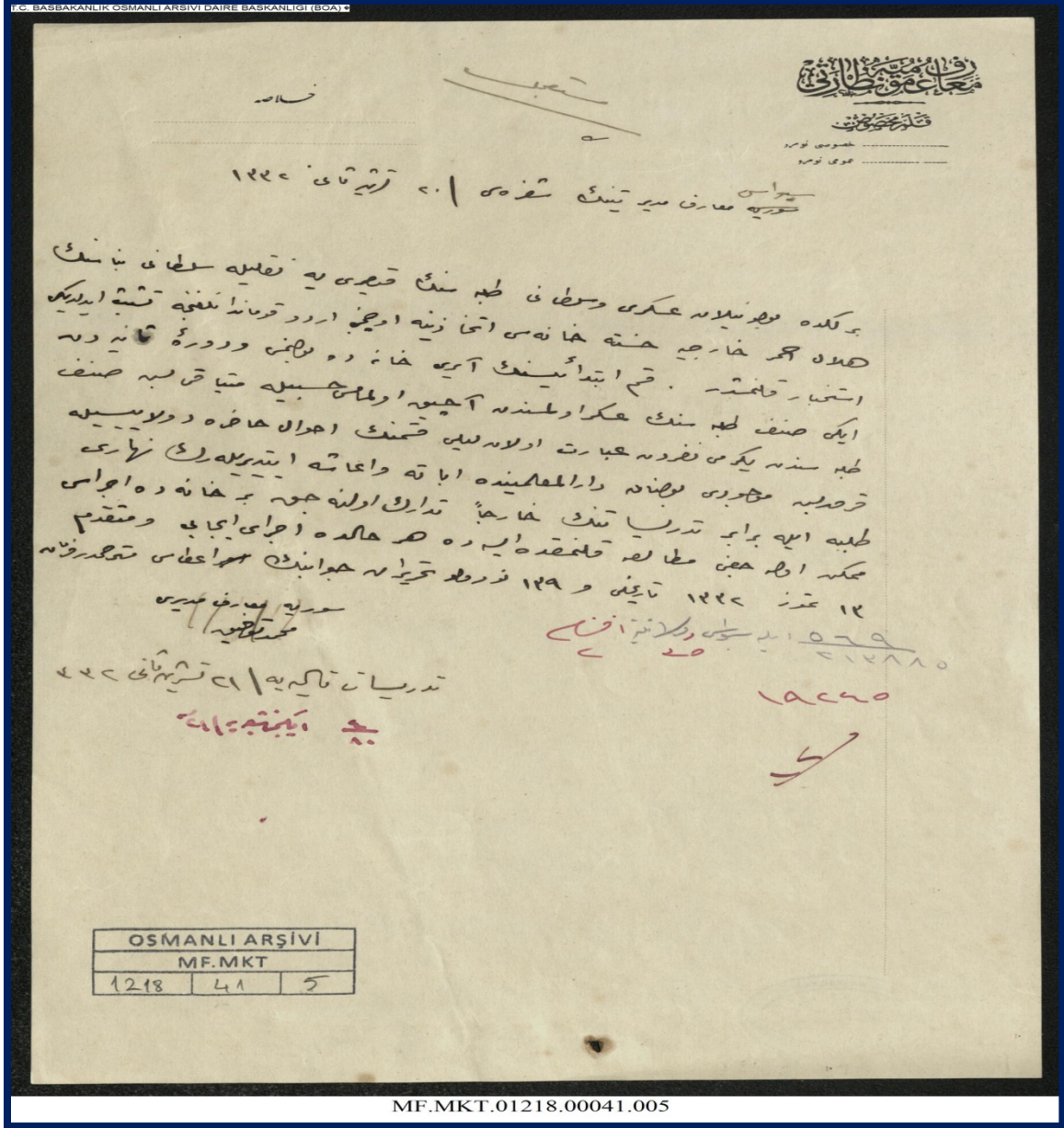
UYGUR, Tülin, *I. Dünya Savaşı'nda Esir Türkler*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014.

ÜNER, Merve, *I. Dünya Savaşı ve Sonrasında Rusya'daki Türk Esir Kampları (Sibirya Örneği)*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Balıkesir 2016.

YÜCEL, Hasan Ali, *Türkiye'de Orta Öğretim*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

EKLER

EK-1: BOA, MF. MKT. 1218/41, s. 5: I. Dünya Savaşı sebebiyle Sivas'ta bulunan Darülmualimin ve bazı mekteplerin hastane olarak kabul edilip gerekli eşyaların mazbata ile teslim edileceği.

I. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA SİVAS DÂRÜLMUALLİMİN-İ İBTİDÂİ MEKTEBİ VE MEKTEPTEN MEZUN OLANLARIN DURUMU

EK-2: BOA, MF. İBT. 625/53, s. 1: Sivas Darülmualimin-i İbtidai Mektebi tarafından istenilen defterlerle cetvellerin postaya verildiği ancak savaş sebebiyle sevkiyatta gecikmeler yaşanabileceğinin bildirildiği.

